

Agerlandet – fra jord til bord

Kommunikation og sprog

Markerne, den kultiverede natur, er vores almindeligste landskab. Når børnene oplever mark, hegn og eng, kan de få sat ord på mange elementer, der karakteriserer det danske land, dansk kultur og dansk natur. Herude i landbrugslandet får naturen poetiske vinger, masser af børnesange handler om livet på landet – og så er det jo her, maden kommer fra.

Det er en god idé at besøge marken ofte, for netop i det dyrkede landskab er årstidernes vekslen særlig tydelig. Agerlandet byder i øvrigt på overraskende mange sansemæssige oplevelser og genstande, der kan bruges i sprogudviklingen. Mange begreber kommer på plads, når børnene oplever, at de har brug for de ord, der knytter sig til marken.

Dette aktivitetsark beskæftiger sig med de pædagogiske læreplaners tema om sprog, og der arbejdes med ordforråd, udtale, rim, remser, tal, bogstaver, kommunikation m.m.

Opstart, skab kontakt til en markejer

Kontakt en nærliggende bonde og få lov at gå på de høstede marker, i markskel eller i sprøjtesporet. Man må ikke gå i kornet, men i sprøjtesporet vokser der ikke noget. På private markveje må man færdes til fods og på cykel. Tag af sted, når bonden er i marken med traktor og redskaber.

Fortæl landmanden, hvad det er, I gerne vil. Han kan sikkert hjælpe. Måske kan I få jeres eget sted i et hjørne af en brakmark.

Sprøjtespor

Et sprøjtespor er de hjulspor i marken landmanden bruger, hver gang han kører ud for at

KORN ER ENÅRIGE GRÆSSER

Korn er en enårig græs. Det vil sige, at det sås, spirer, vokser, modnes og kaster frø inden for ét år. Vintersæd sås om efteråret og høstes i juli/ august, vårsæd sås i april og høstes i august. Man høster inden kornet taber frøene. Når kornet høstes, er det dødt. De visne, tærskede strå kaldes halm.

Flerårigt græs sætter nye grønne blade hvert år og kan høstes grønt og tørres til høg hvert år, ligesom når man slår en græsplæne.

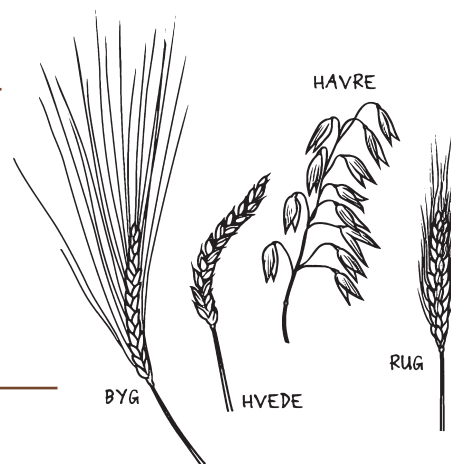
gøde marken eller sprøjte mod ukrudt, svampe eller insekter.

MARKENS KORN – FRA SÅNING TIL HØST

Følg årets gang fra markkanten eller fra sprøjtesporet. Menneskets brug af naturen bliver meget konkret, når I taler om det, I ser bonden gøre med sin mark.

AKTIVITET 1 *Marken gøres klar og kornet sås*

Tidligere var såningen en forårsbegivenhed, men nu hvor der findes vintersæd, kan man se marker blive tilsået både forår og efterår. Først skal marken dog gøres klar. Der pløjes og harves. Selve såningen foregår med en såmaskine.

Mange børn har glæde af at følge de store maskiners arbejde og tale om, hvad de hedder og hvad de gør.

Når der pløjes, flokkes fuglene efter traktoren. Hvorfor?

AKTIVITET 2 *Det nysåede korn spirer*

Undersøg de spirende frø. Krat lidt i jorden med en bordkniv og find kærnerne. Hvad er der sket med de små korn-frø, der blev sået på marken? Følg kornets spiring de kommende dage. Pludselig er marken blevet fin bleg-grøn. I kan måle kornet og tælle antallet af blade hver gang, I

besøger marken. Eller lån en hvid mærkepind af bonden – den vil bøje sig under bondens maskiner. På pinden laves mærker efter kornplantens højde.

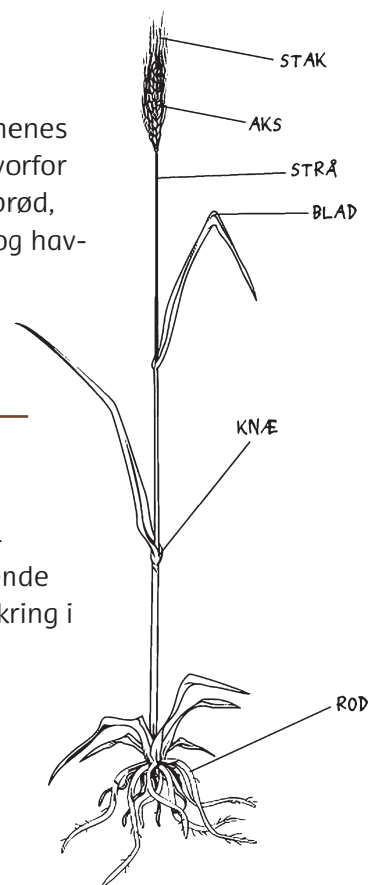
I kan også tage lidt korn med hjem og plante det i vindueskarmen.

AKTIVITET 3 *Sæt ord på kornet*

De forskellige kornsorter og kornets dele beskrives i sange som »Nord og syd og øst og vest« af Mogens Lorentzen og »Skære, skære havre« af G. Rode.

Begreberne kærner, avner, aks, strå, blade, knæ og rod læres, når de voksne bruger dem igen og igen.

Benyt ord fra børnenes dagligdag. Tal om, hvorfor det mon hedder rugbrød, havregryn, byggrød og havrekager? Hvad er franskbrød mon lavet af?

AKTIVITET 4 *Kims leg*

Læg dele af kornet eller forskellige andre genstande fra jeres ophold ved marken på jorden. Efter et stykke tid lægges et stykke stof over tingene, og børnene skal nu prøve at huske navne på de skjulte ting. Alternativt skal

børnene to og to forsøge at finde tilsvarende genstande rundt omkring i området.

HØSTTID

AKTIVITET 5 *Stubmarken*

Efter høsten står markerne med gule stubbe. Kan man gå med bare tæer her? Pluk eller klip en stub af, her må man gerne rive roden med op – planten er død. Find stænglens »knæ« og klip det af. Nu har vi et rør at kikke igennem og blæse igennem. Hvorfor er her stubbe? Fordi bonden har høstet kornet.

Majetærskeren skærer kornet af og tærsker det. Det vil sige, at kærnerne bliver slået af og halm og tomme aks efterlades på marken. I kan finde nogle spildte kærner og hele aks, som

maskinen har tabt. Lad børnene pille korn ud af akset.

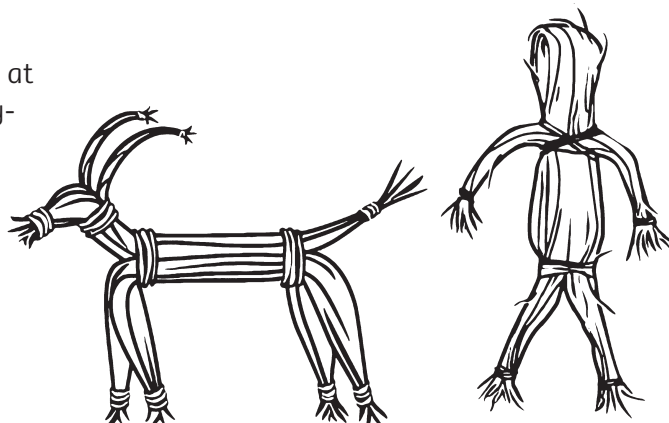
Find legetøjsmejetærskeren frem fra børnenes kendte verden, og tal om, hvordan det foregår.

ORD OG BEGREBER

Stub, rod, knæ, tærsker, høste, dødt, levende.

AKTIVITET 6 *Lav et høløft på stuen*

I dag er der ikke mange børn, der har prøvet at lege på et høløft og fornemmet duften af nyslået hø og halm. Hvis I har god kontakt til jeres rengøringspersonale, kan det lade sig gøre at omdanne et hjørne af institutionen til et høløft med halmbunker, halmdukker og historielæsning.

AKTIVITET 7 *Landmanden fortæller*

Aftal et eller flere korte møder med landmanden, når han alligevel skal i marken. Spørg hvordan I skal opføre jer (af sikkerhedshensyn). Bed ham fortælle hvad han laver den dag

(f.eks. pløjer). Måske kan man få lov at sidde oppe i traktoren eller klappe ploven.

Nogle børn kan måske fortælle, fordi de selv bor på en gård.

AKTIVITET 8 *Kartoffelhøst*

I gamle dage hed det ikke efterårsferien, men kartoffelferien. Børnene fik fri fra skole, for at de kunne hjælpe deres forældre med at høste kartofler. I dag klares kartoffelhøsten af store maskiner, men det er stadig en spændende proces.

En institution kan sagtens være heldig at få lov at komme på »kartoffelferie« hos en bonde. Lad børnene opleve de lange rækker af kartofler. Måske får de lov at hjælpe med at

grave kartofler op og samle dem i små spande. De store bjerge af nyopgravede kartofler, der transporteres og sorteres, giver anledning til snak om familiens måltider derhjemme. Få nogle kartofler med hjem til bålet.

I nogle områder af landet er der gulerodsavlere, I måske kan besøge.

Hvis I ikke kender en kartoffelbonde, er der måske nogle forældre, der har lyst til at få hjælp til kartoffelhøsten.

FØLG KORNETS VEJ FRA MARK TIL BORD

I kan selv forarbejde kornet sammen med børnene og på den måde gøre det helt tydeligt, hvor havregryn og mel kommer fra. Det kræver tålmodighed, men når mange små hænder hjælpes ad, kan det lade sig gøre.

AKTIVITET 9 *Tærskning*

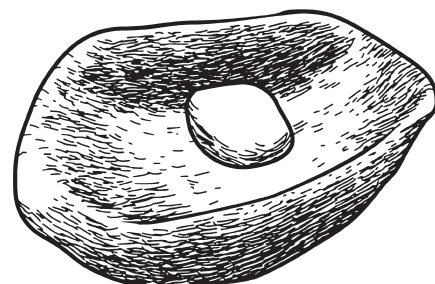
Inden høsten kan I måske få lov at plukke nogle aks og lave neg og selv prøve at tærske. Det foregår ved, at man slår aksene ned på kanten af en spand. Så flyver avner og kærner af, og det meste lander i spanden. Man kan høre,

hvordan kærnerne springer rundt. Man kan også på en presenning lægge strå med aks og skiftes til at slå med en lang smidig pind af pil eller bambus.

AKTIVITET 10 *Grut kærnerne*

Stråene (halmen) fjernes. Kærnerne samles op og males/gruttes på en stor flad sten. Den mindre sten, man knuser kærnerne med, hedder løberen, og skal holdes med to hænder. Den skal glide hen over kærnerne på den store sten. Man kan anskaffe en rigtig gruttesten ved at få en stenhugger til at lave en hulning i en stor sten. Brug en strandsten som løber.

Når kornets kærner forarbejdes, kommer der fint mel og grovere flager (knuste kærner) ud af det.

AKTIVITET 11 *Vals hvede eller bygflager med morter eller hammer*

Har men ikke en gruttekværn, kan man i stedet banke de hele kærner flade med en lille hammer, eller de voksne kan bruge en morter. Når børnene slår kærnerne i stykker, er der tale

om en valsning. Altså får vi valset hvede, som også hedder hvedeflager. Måske kan børnene selv foreslå »værktøj« der kan knuse kærnerne. Hvilket værktøj virker bedst?

AKTIVITET 12 *Lav jeres egen müsli*

Prøv at riste jeres egne hvedeflager på en pande eller i ovnen i lidt margarine. Tilsæt evt. hakkede nødder, rosiner og æbleterninger. Så

har I en lille portion müsli. Supplér med købte hvedeflager, så der er til alle.

AKTIVITET 13 *Sigt mel*

Det helt fine pulver, der også kom frem under knusningen, er det vi kalder mel. Brug smørrebrødspapir som underlag, så mel og flager

nemt kan hældes op i en fin sigte. Se hvor meget mel I kan lave ved at sigte melet fra flagerne.

AKTIVITET 14 *Bagning*

Lav en dej bestående af alle dele. Mel, skaller og flager (ikke avner!). Supplér med indkøbte kornprodukter. Det bliver en god grovbolle, som har sin helt egen fortælling. Ja måske kan bollen snakke med om alt, hvad den og bør-

nene har oplevet på sin vej fra jord til bord. Den traditionelle bollebagning bliver vigtig, når børnene deltager og ser den voksne gøre noget, der bliver forklaret.

AKTIVITET 15 *Fladbrød tilberedt over bål*

Bålmad giver gode muligheder for at bruge mel. Fladbrød og kiks med forskellige spiselige urter laves på en pande, bageplade eller en flad, varm sten.

Grød smager meget bedre, når det koges over bål på en kølig efterårsdag. Drys med kanelsukker.

Grutning og valsning viser at ting kan skilles ad i nye bestanddele. Omvendt når vi bager eller koger grød. Så sætter vi ting sammen.

AKTIVITET 16 *I supermarkedet*

Tag en gruppe børn med til supermarkedet og kig på de mange forskellige kornprodukter. Genkender de noget? Hvad er mel? Hvor kommer det fra? og hvad kan vi bruge det til?

Køb f.eks. hvedemel og grahamsmel og valset korn. Bland det sammen. Nu ligner det det, vi selv kan lave, når vi knuser kærnerne.

AKTIVITET 17 *Kornets vej fra jord til bord – hvordan var det nu?*

Måske har I fotograferet eller tegnet de processer, I var gennem, da I forarbejdede kornet. Mens I spiser jeres egen müsli, fladbrød, boller med ukrudt og havregrød, kan I tale om processen. I hvilken rækkefølge var det nu tingene skete? Billeder af kornmark, aks, avner, mel, skaller, dej, brød og mennesker anbringes

i rækkefølge. Invitér forældrene på boller og bålmad. Det giver børnene anledning til at fortælle.

Institutionen kan have kagedåser stående med kærner og aks, som børnene kan lege med og bruge som de vil, når de vil.

Aktiviteterne ansporer børnene til at lære nye ord. Ord læres, når der er behov for dem. Det foregår sammen med voksne, der viser vejen og taler. Når man gentager og sætter ord på, udbygges børnenes beretning og begrebsverden.

AKTIVITET 18 *Besøg en mølle eller et historisk værksted*

Mange steder i landet står der rester af gamle vind- og vandmøller. Måske er kun den rillede møllesten tilbage. Vandets kraft og vindens kraft blev brugt til at knuse kornet i gamle dage. Tag ud på besøg, hvis der er en mølle i nærheden. www.moellearkivet.dk giver links til Danmarks vand- og vindmøller. På nogle histo-

TALEMÅDER

»Møllerens kat fanger de fedeste mus«
»Han har ikke rent mel i posen«
»Når møllen maler får bonden brød«
eller »Først til mølle, først malet«.

riske værksteder eller på naturskoler findes der gruttesten og kornmøller.

MARKENS FUGLE

AKTIVITET 19 *Lær fuglene at kende*

I kan lave fugleaktiviteter ved jeres mark året rundt. Forår og sommer synger sanglærken. Efterårets nyhøstede marker opsøges af fugleflokke. Hvad laver de? Der ligger altid spildkorn efter mejetærskeren, som fugleflokken nyder godt af. Men en høstet mark giver også fuglene mulighed for at komme til jorden, hvor der er orme og insekter. I finder måske fjer fra råger, fasaner eller duer. Det er godt at have modeller (udstoppede eller i papir) af de mest almindelige fugle, f.eks. råger, ringduer, måger, fasaner og agerhøns.

AKTIVITET 20 *Jeg ved en lærkerede*

Fra marts til juni ses og høres lærken højt oppe. Syng »Jeg ved en lærkerede« og vis børnene illustrationer af lærker. Fortæl børnene om lærken, der har sin rede på marken. Her er tale om en familie. Det er »faren«, der synger. Han vil holde andre hanner væk. Han slås ikke, men synger i stedet.

Tal med børnene om den lille fuglefamilie. Hvad laver de voksne, hvad laver ungerne? Fugle har nogle behov, som ligner børnenes.

En familie, et hjem, et skjulested, mad, varme, andre at være sammen med, at have en far og en mor osv.

I kan selv lave en lærkerede af græs. Fire æg (2,5 cm lange) laves i ler og males som lærkeæg, hvidgrå/grågrønne med brunlige pletter. En voksen anbringer reden i en fordybning i jorden, og nu skal børnene finde den. Den er svær at se. Hvorfor mon? I sangen tales der om ræven, som kan spise ungerne.

AKTIVITET 21 *Sangleg ved høst*

En fugl, der ses på stubmarken, sættes på jorden som model og alle danner kreds omkring. Måske har I også en legetøjsmejetærsker, I kan have med i kredsen. »Marken er mejet« synges, mens man går rundt.

Flere begreber sættes på: »Fuglen og den fattige«. Hvem vil være fattig? Hvordan ser man så ud? Er fuglen fattig?

SPROG: HVEM RÅGER?

Råge og Krage er fugle med gode navne, fordi de er »lydmalende«. Fuglen siger det, den hedder, prøv selv.